

СПІВВІДНОШЕННЯ ЛІНІЙНИХ РОЗМІРІВ НАСІННЯ ЗРАЗКІВ ПШЕНИЦІ СПЕЛЬТИ

Ж.М. Новак

Уманський національний університет садівництва

Пшениця є основною хлібною культурою України. Саме тому велика кількість наукових установ займається її селекцією. При цьому велика увага надається не лише високій врожайності та стійкості проти несприятливих біотичних та абіотичних факторів середовища, а й якості зерна. Науковцями ведеться пошук джерел високого вмісту білка в зерні та залучення їх у селекційний процес.

Наразі на ланах нашої країни здебільшого вирощують два види цієї культури. Найбільші площі посіву (близько 95% від усіх посівів пшениці) традиційно займає м'яка — *Triticum aestivum* L. Пшениця тверда — *Triticum durum* L., переважно яра, займає близько 5%. І зовсім недавно, завдяки самовідданій праці великого вченого, селекціонера Федора Микитовича Парія, на поля України повернулася пшениця спельта — *Triticum spelta* L. Це майже забутий вид пшениці, який характеризується вмістом білка до 25%, тоді як високим вважається вміст його у зерні пшениці м'якої на рівні 15–16%. Єдиною перепорою до широкого використання пшениці спельти є важкий обмолот зерна, але селекція ведеться і у цьому напрямку. Пшеницю спельту також використовують як донор високої білковості у схрещуваннях із зразками пшениці м'якої.

Зусиллями Ф.М. Парія створено два сорти пшениці спельти — Зоря України і Європа, які внесено до Реєстру сортів рослин України. Поряд з цим, створюються і випробовуються нові сортозразки цієї культури.

На кафедрі генетики, селекції рослин і біотехнології аналізувались сім кращих зразків пшениці спельти різного географічного походження. Ми порівнювали їх з сортами пшениці спельти Зоря України і Європа та сортом пшениці м'якої озимої Самурай. Досліджувались як господарсько-цінні, так і біологічні показники.

Відомо, що для кожного виду і сорту рослин характерним є співвідношення: ширина - товщина - довжина ($b: a: l$). Середнє значення цього співвідношення досить стабільне, практично не залежить від умов докільля і є генетично обумовленим.

Співвідношення розмірів насіння є видовою та сортовою ознаками. Ці дослідження є досить новими щодо сортозразків пшениці спельти, оскільки вона лише набуває поширення у нашій країні.

Для визначення співвідношення лінійних розмірів насіння, нами вимірювались довжина, ширина та товщина насіння зразків пшениці спельти 2014 та 2015 років урожаю та визначалось співвідношення, при чому за одиницю брали ширину.

Середнє за два роки співвідношення ширини до товщини і довжини насіння ($b: a: l$) сортів пшениці спельти Зоря України і Європа становило відповідно 1:0,97:2,45 та 1:0,92:2,14. У сорту пшениці м'якої Самурай цей показник становив 1:0,94:1,94. Співвідношення лінійних розмірів насіння аналізованих селекційних номерів становило: 1:0,94:2,44; 1:0,94:2,30; 1:0,90:2,06; 1:0,97:2,47; 1:0,97:2,24; 1:0,92:2,17; 1:0,91:2,00.

Таким чином, відмічається більше (від 2,00 до 2,47) відношення довжини до ширини сортозразків і сортів пшениці спельти порівняно з сортом пшениці м'якої (1,94). Відношення товщини до ширини у селекційних номерів коливається в межах 0,91–0,97, показники сортів пшениці спельти становлять відповідно 0,97 і 0,92, а сорту пшениці м'якої Самурай — 0,94. Це свідчить про те, що зерно пшениці спельти більш видовжене, ніж пшениці м'якої.

Отже, відмінність зерна пшениці спельти від пшениці м'якої візуально полягає у більш видовженій формі.